मालुधानः, पुं, (मालु मरणं विदधातीति। धा+ ल्युः।) मातुलाहिः। इत्यमरः। १। ८। ६। मालुया साप इति भाषा॥ अष्टनागान्तर्गत-नागविशेषः। यथा,—
"मालधानश्चित्रसर्पे महापद्मोऽपि दश्यते।"
इति हारावली॥

मालुधानी, स्त्री, लतामेदः। इति मेदिनी। ने, २०३॥

मालूकः, पुं, क्षत्राजकः। इति राजनिर्घण्टः॥

मालूरः, पुं, (मां परेषां वृक्षान्तराणां श्रियं प्रभावं लुनातीति। लूञ्+बाहुलकात् रः।) बिल्ववृक्षः। इत्यमरः। २। ४। ३२॥ (यथा, नैषधे। १। ६४।
"स वारनारीकुचसञ्चितोपमं
ददर्श मालूरफलं पचेलिमम्।")
कपित्थवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः॥ (बिल्व-वृक्षार्थे पर्य्यायो यथा,—
बिल्वो महाकपित्थाख्यः श्रीफलो गोहरीतकी।
पूतिवातोऽथ माङ्गल्यो मालूरश्च महाफलम्॥"
इति वैद्यकरत्नमालायाम्॥
"बिल्वः शाण्डिल्यशैलूषौ मालूरश्रीफलावपि।"
इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमे भागे च॥)

मालेया, स्त्री, (मल+ढक् टाप्।) स्थूलेला। इति रत्नमाला॥ (स्थूलेलाशब्देऽस्या विशेषो ज्ञेयः॥)

माल्यं, क्ली, (मालेव। माला+चतुर्व्वर्णादित्वात् ष्यञ्।) पुष्पम्। पुष्पस्रक्। इति मेदिनी। ये, ४५॥ पुष्पार्थकमाल्यशब्दस्य प्रयोगो यथा,
"यथा चाम्लेन माल्येन वासितं तिलसर्षपम्।
न मुञ्चति स्वकं गन्धं तद्वत् कृष्णस्य दर्शनम्॥"
इति महाभारते मोक्षधर्म्मे १०५ अध्यायः॥
मूर्द्ध्नि न्यस्तपुष्पदाम। इत्यमरः। २। ७। १३५॥
अस्य पर्य्यायादिर्मालाशब्दे द्रष्टव्यः॥ *॥
(पुष्पस्रगर्थे गुणा यथा,—
"वृष्यं सौगन्ध्यमायुष्यं कान्त्यं पुष्टिबलप्रदम्।
सौमनस्यमलक्ष्मीघ्नं गन्धमाल्यनिषेवणम्॥"
इति चरके सूत्रस्थाने पञ्चमेऽध्याये॥)
माल्यदानफलं यथा,—
"गन्धमाल्यैरलङ्कारैस्तुष्टा हृष्टाश्च नित्यशः।
गन्धमाल्यप्रदा ये तु दाननिश्चयतत्पराः॥
धर्म्मज्ञाः सत्यशीलाश्च सर्व्वदुःखविवर्ज्जिताः।
सुचिरं देवतैः सार्द्धं क्रीड़न्ति हि महासुने!॥"
इति वह्निपुराणम्॥
अपि च। नारसिंहे।
"जातीपुष्पसहस्रेण यच्छेन्मालां सुशोभनाम्।
वेष्टयो विधिवद्भक्त्या तस्य पुण्यफलं शृणु॥
कल्पकोटिसहस्राणि कल्पकोटिशतानि च।
वसेद्विष्णुपुरे श्रीमान् विष्णुतुल्यपराक्रमः॥
जातीपुष्पकृतां मालां कर्पूरपटवासिताम्।
निवेद्य देवदेवाय यत्फलं प्राप्नुयान्नरः।
न तद्वर्णयितुं शक्यमपि वर्षशतैरपि॥
स्कान्दे।
मालतीकलिकामालामीषद्विकसितां हरेः।
दत्त्वा शिरसि विप्रेन्द्र! वाजिमेधफलं लभेत्॥
तत्रैव।
मालतीमालया विष्णुः पूजितो येन कार्त्तिके।
पापाचरकृतां मालां पटात् सौरिः प्रमार्ज्जति॥
सौरिर्यमः। विष्णुरहस्ये।
स्वर्णलक्षाधिकं पुष्पं माला कोटिगुणाधिका॥
इति श्रीहरिभक्तिविलासे ७ विलासः॥ *॥
माल्यगलस्य बहिर्गमननिषेधो यथा,—
"बहिर्माल्यं बहिर्गन्धं भार्य्यया सह भोजनम्।
विहृत्य वाहं कृत्वा वा प्रवेशश्च विवर्ज्जयेत्॥"
इति कूर्म्मपुराणे उपविभागे १५ अध्यायः॥*॥
स्वयं माल्यापकर्षणनिषेधो यथा,—
"नाश्नीयात् सन्धिवेलायां न गच्छेन्नापि संविशेत्।
न चैव प्रलिखेद्भूमिं नात्मनोपहरेत् स्रजम्॥"
इति मानवे ४ अध्यायः॥
न च मालां धृतां स्वयमेवापनयेत्। अर्थादन्येनापनयेदित्युक्तम्। इति कुल्लूकभट्टः॥*॥
केशग्रवाह्ये माल्यधारणनिषेधो यथा,—
"नहि गर्ह्यकथां कुर्य्यात् बहिर्माल्यं न धारयेत्।
गवाञ्च यानं पृष्ठेन सर्व्वथैव विगर्हितम्॥"
इति च मानवे ४ अध्यायः॥
केशकलापाद्बहिर्माल्यं न धारयेदिति कुल्लूकभट्टः॥*॥ स्वयं माल्यधारणनिषेधो यथा,—
"स्वयं माल्यं स्वयं पुष्पं स्वयं घृष्टञ्च चन्दनम्।
नापितस्य गृहे चौरं शक्राद्दपि हरेत् श्रियम्॥"
इति कर्म्मलोचनम्॥*॥
माल्यचन्दनदानविधिर्यथा,—
"आमन्त्रयित्वा यो विप्रान् गन्धमाल्यैश्च मानवः।
तर्पयेच्छ्रद्धया युक्तः स मामर्च्चयते सदा॥"
इति वह्निपुराणम्॥

माल्यपुष्पः, पुं, (माल्याकाराणि पुष्पाण्यस्य।) शणवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः॥

माल्यपुष्पिका, स्त्री, (माल्यपुष्प+कन् टाप्। अत इत्वञ्च।) शणपुष्पी। इति राजनिर्घण्टः॥ (गुणादयोऽस्याः शणपुष्पीशब्दे ज्ञेयाः॥)

माल्यवान्, [त्] पुं, (माल्य+मतुप्। मस्य वः।) पर्व्वतविशेषः। इत्यमरः। २। ३। ३। माल्यं मालाकारता विद्यतेऽत्र माल्यवान् वतु। इति तट्टीकायां भरतः॥ स च केतुमालेलावृतवर्षयोः सीमापर्व्वतः। नीलनिषधपर्व्वतपर्य्यन्तविस्तारः। इति सिद्धान्तशिरोमणिः॥ (यथा, महाभारते। ३। १५८। ३५।
"उपतस्थुर्महाभागा माल्यवन्तं महागिरिम्।")
राक्षसविशेषः। स च सुकेशराक्षसात् ग्रामणीनामकगन्धर्व्वस्य कन्यायां देववत्यां जातः। अस्य भ्राता सुमाली तस्य कन्यायां निकषायां पुलस्त्यपुत्रविश्रवसो रावणो जातः। इति रामायणे उत्तरकाण्डे ५ सर्गः॥ (मालाविशिष्टे, त्रि। यथा, महाभारते। १। १७१। ३१।
"शिरोरुहेषु जग्राह माल्यवतस्स धनञ्जयः।"
स्त्रियां ङीप्। नदीभेदः। यथा, रामायणे २। ५६। ३५।
"सुरम्यमासाद्य तु चित्रकूटं
नदीञ्च तां माल्यवतीं सुतीर्थाम्।
ननन्द दृष्ट्वा मृगपक्षिजुष्टां
जहौ च दुःखं पुरविप्रवासात्॥")

माल्लः, पुं, (मल्ल+चातुरर्थ्यकत्वात् अञ्।) वर्णसङ्करजातिविशेषः। स च लेटात्तीवरकन्यायां जातः। इति ब्रह्मवैवर्त्तपुराणम्॥

माल्लवी, स्त्री, (मल्ल+स्वार्थेऽण्। तस्य वी गमनं यत्र।) मल्लयात्रा। इति हारावली॥

माशब्दिकः, त्रि, (मा इत्याहेति। माशब्द+ "प्राग्वहतेष्ठक्।" ४। ४। १। इत्यत्र। "तदाहेति माशब्दादिभ्य उपसंख्यानम्।" इति वार्त्तिकात् ठक्।) निषेधकर्त्ता। तत्पर्य्यायः। प्रतिषेद्धा २। इति त्रिकाण्डशेषः॥

माषः, पुं, (माषस्य फलम्। माष+अण्। "लुप् च।" ४। ३। १६६। इत्यस्य "फलपाकशुषासुपसंख्यानम्।" इति काशिकोक्तेरणो लुप्। यद्वा, मस+घञ् पृषोदरादित्वात् साधुः।) व्रीहिभेदः। माषकलाइ इति उरिद इति च भाषा। तत्पर्य्यायः। कुरुविन्दः २ धान्यवीरः ३ वृषाकरः ४ मांसलः ५ बलाढ्यः ६ पित्रः ७ पिष्टभोजनः ८। अस्य गुणाः। स्निग्धत्वम्। बहुमलकरत्वम्। शोषणत्वम्। श्लेष्मकारित्वम्। अनुष्णवीर्य्यत्वम्। झटितिरक्तपित्तप्रकोपणत्वम्। वातहरत्वम्। गुरुत्वम्। बलकरत्वम्। रोचकत्वम्। स्वादुत्वम्। श्रमसुखवतां नराणां नित्यं सेवनीयत्वम्। इति राजनिर्घण्टः॥ अपि च।
"माषो गुरुः स्वादुपाकः स्निग्धो रूक्षोऽनिलापहः।
उष्णः सन्तर्पणो बल्यः शुक्रलो बृंहणः परः॥
भिन्नमूत्रमलस्तन्यमेदपित्तकफप्रदः।
गुदकीलार्द्दितश्वासपक्षिशूलानि नाशयेत्॥"
इति।
कफपित्तकरा माषाः। इति च भावप्रकाशः॥
अन्यच्च।
"माषो बहुमलो वृष्यः स्निग्धोष्णो मन्दरो गुरुः।
वातनुद्बृंहणो बल्यो मेदोमांसकफप्रदः॥"
इति राजवल्लभः॥
माषसूपेन मूलकभक्षणं निषिद्धं यथा,—
"मूलकं माषसूपेन मधुना च न भक्षयेत्॥"
इति च राजवल्लभः॥
चतुर्द्दश्यां रविवारे च माषभक्षणनिषेधो यथा, चिररोगी च माषके। इति।
"माषमामिषमांसञ्च मसूरं निम्बपत्रकम्।
भक्षयेद्यो रवेर्वारे सप्तजन्मन्यपुत्रकः॥"
इति च तिथ्यादितत्त्वम्॥*॥
परिमाणविशेषः। माषा इति भाषा। तत